Postumanul ca *world literature*. Cazul SF-ului românesc interbelic

Emanuel LUPAȘCU

Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, Facultatea de Litere
Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca, Faculty of Letters
E-mail: emanuel.lupascu@stud.ubbcluj.ro

The Posthuman as World Literature: The Case of Interwar Romanian Science Fiction

Abstract: This study deals with three science fiction novels published in the Romanian interwar period, using concepts and theories from the field of posthumanism. My approach will consist of three interconnected but equally important steps. In the first place, these novels are part of a larger cluster of 20th-century art that thematizes technological development and the 'crisis' of modern man. Their importance also arises from the need to expand our understanding of world literature beyond the phenomenon of translation and the national canon. In addition, I will examine how posthuman configurations activate different reactions to the dominant ideologies of the age (modern machinism, feminism, species expansion, etc.). A second step will entail reconstructing the scientific, ideological, social and artistic contexts that made the articulation of the three novels. Last but not least, in the background of my study, I will lead a demonstration of the incompatibility between posthumanist ideology and the interwar science fiction novel, which rather features a posthuman imaginary without posthumanism. This result invalidates Simona Micali's thesis that considers any SF product as a critique of anthropocentrism.
Keywords: posthumanism, science fiction, world literature, feminism, robots, aliens, distopia, ideology, transhumanism.

Citation suggestion: Lupașcu, Emanuel. "Postumanul ca *world literature*. Cazul SF-ului românesc interbelic." Transilvania, no. 11-12 (2022): 35-44.
https://doi.org/10.51391/trva.2022.11-12.04.

Depășirea umanului în literatura de anticipație

Puține sunt contextele și mediile cultural-artistice în care se pot specula o tematică și o figurație postumană, fără a cădea în extrema exercițiului entuziast de a îngrămădi fenomene eterogene sub cupola unui termen sau altul, motivat sau nu[1]. Literatura *science-fiction* face parte din acest mănunchi restrâns al produselor culturale în care pot fi excavate și fructificate condiții ce depășesc sfera lui *Homo sapiens*, întâlniri cu Celălalt non-uman, posibilități de optimizare biotehnologică sau narațiuni postapocaliptice care chestionează profund modul în care este înțeleasă umanitatea. De altfel, o întreagă literatură de specialitate a considerat oportună intersecția dintre literatura SF și teoria postumană. Pentru Manuela Rossini, SF-ul, de expresie cinematografică sau literară, creează un univers discursiv care permite dezvoltarea unor ipoteze precum progresele medicinii, transformările corporale și dezvoltarea tehnologiilor în vederea ameliorării omului, un deziderat prin excelență transumanist[2]. Imaginarului biologic (modificările corporale, protezările, implanturile, modificările genetice, formele de eugenism etc.) i se adăugă și registrul tehnologic, care tematizează relația naturalizată dintre uman și mecanic. Narațiunile despre roboții (denumiți în interbelicul românesc „om de metal", „om-mașină", „om-automat") sau *cyborgi* pun în discuție posibilitatea ca inteligența artificială să intre în coliziune cu umanitatea creatoare, investigând neliniști privitoare la unicitatea omului și la statutul său de „creator". Un alt segment tematic și figurativ al SF-ului în care se pot observa dimensiuni ale „postumanului"

e reprezentat, în viziunea lui Colin Milburn, de metamorfozările epistemice sau culturale, a sensului pe care îl dăm cunoașterii și substanței universului. Astfel, printr-un subtil proces de surmontare a constructelor sociale de „om" și de „uman", scenariile științifico-fantastice repoziționaează („modifică" și „revizuiesc") preceptele rigide ale umanismului în cadre utopice sau distopice[3]. În același spirit, însă cu un entuziasm mai temperat, Mads Rosendahl Thomsen privește literatura *science-fiction* ca pe un mediu privilegiat al explorării tematicii postumane; obiecțiile lui privesc, totuși, felul în care cercetătorii au fost atrași mai degrabă de exotismul figurațiilor postumane (monștri, fantome, roboți, extratereștri – toate entități postumane *par excellence*), considerând că analiza postumanistă ar trebui să fie atentă la cum construcția relației dintre identitate și alteritate reprezintă o (auto)reflecție asupra lui *a fi uman*:

> „Literature and other arts clearly are in no privileged position when it comes to having a say about the future, and some of the fantasies played out in literary science fictions and films may direct our attention away from the real issues facing humanity. But literature is an art form and a medium that is able to combine the presentation of future scenarios with the exploration of likely human emotions through narratives, and through literature we can gain access to the potential thinking of people from other ages and other cultures which may both inspire us and enable us to identify our own blind spots, thereby contributing to a broader understanding of what it is (and could be) to be human."[4]

Până în acest moment nu există studii care să trateze literatura română de factură științifico-fantastică prin prisma unor concepte/idei din teoria postumană, cu toate că, așa cum se poate observa, studiile arată o apetență pentru acest subgen[5]. Odată cu proiectul de digitizare a romanului românesc (MDRR), producții românești care au rămas până în acest moment în „canonul din umbră", așa cum îl numește David Damrosch[6], au putut să iasă la iveală și să stârnească interesul cititorilor și al academicienilor deopotrivă, prin tematică, *device*-uri narative sau geografii interesante. E cazul, de pildă, al romanului Sofiei Nădejde, *Patimi* (1903), relevant în pentru noile cadre metodologice de tip *world literature* sau *world-system analysis*[7]. În ceea ce privește diacronia subgenului SF, arhivele nu au făcut altceva decât să confirme ipoteze mai vechi legate de dezvoltarea anemică și sporadică a acestuia până în 1947[8]: în perioada 1901-1932 se publică 6 romane SF, care au ca numitor comun dimensiunea didacticistă, normată de un program iluminist de popularizare a științelor[9], iar în perioada 1933-1947 apar doar 5 romane, ce sunt alimentate de noile descoperiri științifice[10].

În acest studiu, îmi propun să analizez trei romane științifico-fantastice apărute în perioada de parțială autonomizare a genului, 1933-1947 – Dorina V. Ienciu, *Cataclismul anului 2000* (1933), E. Raicoviceanu-Fulmen, *Copilul minune* (1936) și Ion Talpă, *Prin rotogoalele de fum* (1937) –, utilizând concepte și teorii din câmpul *postumanismului*. Demersul meu va cuprinde trei pași interconectați, dar la fel de importanți. În primul rând, voi analiza modul în care configurațiile (pe care le numim astăzi) postumane activează *reacții diferite* la ideologiile dominante ale epocii (mașinismul modern, feminismul, extinderea speciei etc.) și sunt „mostre" de (auto)scrutare a condiției umane, construind un *locus* pentru dezvoltarea propriei ideologii. Un al doilea pas va consta în reconstrucția contextelor științifice, ideologice, sociale și artistice care au făcut posibilă articularea celor trei discursuri românești. Nu în ultimul rând, în subsolul demersului voi conduce o demonstrație *împotriva* superpoziției dintre postuman și postumanism, un așa-zis *common knowledge* (care, totuși, creează inadvertențe chiar și la trei decenii de la emergența acestui câmp teoretic), diferențiind clar între „the *figure* of the «posthuman» (and its present, past and projected avatars, like cyborgs, monsters, zombies, ghosts, angels, etc.) and «posthumanism» as the contemporary social *discourse* (in the Foucauldian sense), which negotiates the pressing contemporary question of what it means to be human under the conditions of globalization, technoscience, late capitalism and climate change"[11].

Postumanul și ideologia. Câteva observații

În viziunea unor teoreticieni și critici ai genului există o relație fundamentală între ideologie și *science-fiction*, în măsura în care ideologia este filtrată și ascunsă îndărătul tertipurilor narative. Această funcție de *oglindă* e dublată de una critică, menită să dezvăluie lipsurile, neajunsurile modelelor epistemologice, prin scenarii ca „întâlnirile de gradul trei", călătoriile interplanetare, istoriile contrafactuale sau apocalipsa. Pornind de la „potențialul cognitiv" al SF-ului tot mai evident în modernitatea târzie și în tranziția spre postmodernitate[12], Simona Micali construiește o teorie a SF-ului ca „hârtie de turnesol", nu pentru ceea ce specia umană *își dorește* să fie, ci pentru ceea ce *este* într-un moment precis al istoriei[13]. Prin urmare, definiția funcțională a SF-ului nu diferă în mod fundamental față de cele ale lui Mads Thomsen, Colin Milburn sau Mihaela Rossini, ci le suplimentează printr-o critică ideologică. Cu alte cuvinte, „ficțiunea speculativă", care concurează literatura științifico-fantastică încearcă să construiască o lume *diferită* de cea reală, tocmai pentru a propune un termen de comparație cu cea din urmă; confruntarea celor două lumi (spații, temporalități, ființe divergente) rămâne a fi realizată fie printr-un agent narativ, fie prin inferența cititorului. Astfel, „we may say that cognitive estrangement is a process which exposes and dismantles the work of ideology"[14]. Demersul teoretico-analitic al Simonei Micali țintește să demonstreze, printr-o

abordare la intersecția dintre teoria postumană și critica ideologică, că sistemul de creaturi „non-umane" (prin care înțelege configurația „paradoxală" a unor entități care sunt deopotrivă insuficient umane și postumane) dinamitează antropocentrismul și constituie, totodată, un punct de *analiză diferențială* a „obiectului uman":

> „But my main argument is that the whole system of non-human creatures on which SF imagination hypotheses may be seen as an articulated reflection, and challange to, anthropocentrism, in the sense that they can be regarded as means of inquiry into the nature, position and destiny of humankind in the world. As such, they constitute devices for a sort of *differential analysis*: SF investigates the human (object X) by imagining a being which is both similar and different from it (hypothetical object assumed as non-X, a negative standard which allows us to define X), and by objectifying those differences and similarities through the speculative fiction of the encounter/confrontation/clash between the two.// I would add that this is one of the core processes of SF imagination in general."[15]

În continuare, autoarea propune o taxonomie a acestor personaje redevabile subgenului științifico-fantastic după criteriul funcționalității culturale: 1. **infra-umanul** (monștri, bestii, mutanți sau barbari) ca entități sub-dezvoltate cultural sau ontologic, 2. **alienul** (cu varianta cea mai cunoscută de „extratereștri" sau „marțieni") cu potențial subversiv la adresa antropocentrismului datorită structurii lui de „absolută alteritate" – vom putea observa, totuși, că unele personaje sunt construite tot după principiile antropomorfismului – 3. **simulacrum-ul**, adică „umanul contrafăcut" (reprezentări ale creației umane care intră în concurență cu acesta) și 4. **postumanul**, adică acea variantă care a depășit și înlocuiește specia umană, negociat fie de viziuni optimiste (postumanul *qua* varianta augmentată a omului), fie de cele pesimiste (în scenariile ecologice despre umanitatea coruptă).

Ceea ce pierde voit din vedere autoarea este intenționalitatea auctorială cu care sunt concepute textele care operează cu aceste figuri non-umane. Sunt toate discursurile SF care gravitează în jurul unor personaje precum monștri, roboți, fantome o critică la adresa antropocentrismului? Oricare ar fi ideologia intrinsecă a textului, scenariile SF conduc inevitabil la o chestionare constructelor culturale precum „om", „știință", „substanță", „natură" și altele? Sau trebuie căutat în granulația romanelor un proiect mai mult sau mai puțin voalat, pentru a putea lua în calcul critica antropocentrismului? Așa cum voi arăta aplicat, antifeminismul și conservatorismul sunt tezele fundamentale care circumscriu imaginarul din romanul *Prin rotogoalele de fum* (1937), cu toate că personajele și cronotopul pare decupate din recuzita postumană. Paradigma interpretativă a literaturii SF, ocurentă și în textele lui Mads Rosendahl Thomsen sau Simona Micali, are în însăși nucleul ei o perspectivă filosofică și antropologică asupra artei în general, și anume că ea constituie un discurs ficțional despre condiția umană, la care aderă și alți teoreticieni ai genului. Brian W. Aldiss consideră că „S.F.-ul este încercarea de a da o definiție a omului și a statului său în univers, care vrea să se bazeze pe nivelul nostru avansat, dar confuz de cunoaștere (știința), și care a fost turnată în tiparul gotic sau post-gotic"[16]. Ceea ce li se poate imputa unor astfel de definiții este gradul ridicat de generalizare (întreaga literatură are în subtext condiția umană, iar imaginarul tehnologic este exploatat și de poezia futuristă), care, față de alte receptări ale literaturii științifico-fantastice care sunt preocupate de „estetica" și „gramaticalizarea" unor categorii universale[17], ocultează tocmai *device*-urile și tehnicile cu care operează un (sub)gen. De asemenea, o altă obiecție trebuie menționată cu privire la corpusul cu care lucrează astfel de volume, cum este *The Cambridge Companion to Literature and the Posthuman*. Ea e legată de modul în care atribuie aproape arbitrar conceptul de „postuman" și „postumanism" unor perioade și curente artistice care nu-și asumă conceptul și nu lucrează din interiorul acestor convenții deopotrivă tematice și stilistice. Sau, cum bine formula Călin Teutișan această „igienă" a criticului sau a teoreticianului, „[...] câtă vreme autorul nu lucrează cu conștiința teoretică a conceptului, acesta nu poate fi considerat ca operativ în studiile sale"[18]. De aceea, în cadrul acestui studiu, utilizarea reatroactivă a unor termeni precum cei amintiți deja nu are valoarea de a intui vreo dimensiune „post" a unei literaturi SF românești, oricum infimă ca producție, de la începutul secolului al XX-lea, ci de a da un cadru metodologic demersului interpretativ și de a arăta că existența unor tematici postumane nu este un certificat de omologare acestor discursuri la postumanism.

SOS: Marțienii colonizează Pământul

Perioada interbelică o consemnat, în bună parte, continuarea proiectului identitar al Iluminismului de secol al XVIII-lea, reprezentat local de Școala Ardeleană, proiect care interferează profund cu un radical naționalist, legiferat de doctrinele romantismului pașoptist. Cum notează și Adrian Tudurachi, „pentru culturile din Europa Centrală și de Est, a fost determinată coincidența istorică dintre momentul de receptare a valorilor iluministe și emergența naționalismului. Valul de «renașteri» culturale care traversează această parte a Europei sub influența ideilor lui Herder între 1780 și 1820 se suprapune cu alcătuirea unei vulgate iluministe și îi atribuie acesteia un rol esențial în realizarea programului național"[19]. Literatura SF a prelucrat asemenea idealuri iluministe legate de progresul științific, evoluția biotehnologică, emanciparea culturală sau perfectibilitatea umană[20],

ocupându-se, în mare parte, de un semnificativ domeniu al speculației (pseudo)științifice. Romanul Dorinei V. Ienciu, *Cataclismul anului 2000* (1933) este o narațiune despre facerea și desfacerea acestor idealuri iluministe (recognoscibile în transumanism), prin chestionarea lor într-un regim *soft*. La cumpăna dintre secole, umanitatea este vizitată de ființe extraterestre, reprezentate de trei entități superioare din punct de vedere intelectual, afectiv și epistemologic, numite Marte („patronul artelor"), Saturnus („reprezentantul științelor") și Uranus („savantul cultului și al moralei"). Ele întreprind un examen al speciei umane, pe care o găsește într-o „fază minoră", în ciuda avansului tehnologic (nivelul civilizațional avansat e circumscris de existența roboților, a „oamenilor-automat"): „Omenirea își trăiește faza minoră; cultura e hibridă, imperiul este al morții, frica stăpânește peste tot, iar durerea e soră geamănă cu ignoranța, îi răspunse tăios, în locul lui Marte, bătrânul frumos ca un Dumnezeu, Saturnus"[21]. Aceste forme de „non-uman" pe care le impersonează alienii funcționează ca o oglindă a avansului tehnologice, a nivelului de trai, a formelor de organizare socială și a sistemului axiomatic, *ergo* a condiției umane înțeleasă unitar: arta este rezultatul suferinței, evoluția este viciată de îndeletnicirile imunde, hedoniste, dar și de existența unor indivizi incapabili să perpetueze specia.

Scopul vizitei constituie un motor al ființelor extraterestre de a „coloniza" cultural și civilizațional specia umană. Fidias, savantul care intră în contact direct cu Marțienii, îmbrățișează fără interogare proiectul lor de civilizare, de vreme ce el promite omogenizarea maselor, eradicarea diferențelor de gen, a vicisitudinilor corporale și a funcțiilor sexuale. Ideologia ființelor extraterestre se poate traduce în termenii unui iluminism radical, care, în unele aspecte ale lui, poate duce la eugenism (o formă nu doar de discriminare biologică, ci o adevărată biopolitică sau necropolitică, în termenii lui Rosi Braidotti)[22]: de pildă, personajul Marius, una dintre progeniturile lui Fidias, găsește o soluție pentru a înlocui nutriția congenitală, predispusă la viciu și corupere, prin extirparea intestinelor și instalarea unui sistem care să metabolizeze un ser, patentat tot de el, care conține dozele optime pentru a supraviețui. După ce se duce la bun sfârșit prima operație pe fiica sa Zeea, bătrânul savant ține un discurs ultra-progresist, ale cărui versiuni cuprinde „the principles of perpetual progress, self transformation, practical optimism, intelligent technology, open society, self-direction, and rational thinking"[23], care sunt și o formă de ideologie a purității (destul de pregnantă în timpul interbelicului): „Cu ajutorul științei domnilor Marțieni, vom încheia capitolul foamei fizice, canalizând-o spre foamea sufletească, foame după frumos și perfect, foame după înălțare spirituală, foame după iubirea creatoare"[24].

„Noua ordine" menită să răstoarne firescul speciei umane este instrumentată ideologic de către discursurile marțienilor în jurul Muncii care vertebrează noile categorii ale „metafizicii", eticii și ale artei. Paroxismul raționalizării constă în restrângerea activității umane la *muncă*, devenită substitut al vieții, dar care va fi garantul unei reconcilieri dintre indivizi și materie, printr-o concepție misticoidă asupra fecundității. Prin munca rațională subiecții vor ajunge la „măsura spirituală a moralei", care va deveni monolitică prin suprimarea fostelor dihotomii precum bine/rău. În fine, arta va trebuie să reflecte tot acest proces de schimbare al criteriului de existență, adică să cristalizeze conștiința omului devenit Creator (cu alte cuvinte supra-om), care se va jertfi pe altarul ideii de „frumusețe", în lipsa durerilor și a obstacolelor corporale. Pe acești parametri se construiește societatea „postumană" din romanul Dorinei V. Ienciu, o utopie atât a progresului științific, a eradicării durerii, cât și a omogenizării populației. Visul absolut al marțienilor este de a aduce specia umană la „reorganizarea tuturor continentelor pe bază confederativă, cu statul femeii alături de statul bărbatului, cu proprietatea absolută a statului, în care familia e o celulă, ca celula fagurelui în organizația ideală a albinelor. Astfel va dispare supărătoarea bară între «al meu» și «al tău», producătoare de atâtea discordii și războaie"[25]. De-a lungul narațiunii se poate lesne observa cum instrumentarea figurilor „postumane" nu respectă nicio metanarațiune de tip postumanist, pe care o înțeleg ca etapă reparativă și autoregenerativă a umanismului clasic. Dimpotrivă, rețelele figurative ascund elemente ideologice dintre cele mai eclectice (iluministe, slab-transumaniste, socialiste, feministe, speciiste[26]), de unde și o confuzie generală pe care o produce romanul[27]. Ethosul ultim al textului este tot antropocentrismul, încrederea în evoluția speciei, care se propagă și la nivelul strategiilor narative, prin modul în care se construiește imaginea alienilor – după mecanismul facil al antropomorfismului. Finalul marcat deschis al romanului, regizat în cheie post-gotică, deturnează metanarațiunea progresistă pe care a fost fundamentat romanul: frații Marius și Zeea asistă într-un cimitir la epifania unei fantome care le aduce aminte de principiul entropiei care stă la baza universului.

SF-ul românesc interbelic: între *machine angst* și *machine cult*

Publicat în 1936, *Copilul minune. Roman pentru copii și tineret* de E. Raicoviceanu-Fulmen se plasează la granița dintre două gramatici narative și imaginarii: literatura pentru copii și pentru tineret, pe de o parte, și narațiunile științifico-fantastice, pe de altă parte. În primul rând, vizibilă din acest context este dimensiunea didacticistă, care continuă tradiția iluministă a romanului SF, în siajul lui Jules Verne. Deși publicat în etapa de „proliferare" a subgenului, adică a intersecției sale cu romanul de senzație sau cu cel de consum[28],

textul lui Raicoviceanu-Fulmen își păstrează funcția de *popularizare* a (pseudo)științelor proliferate în epocă de către reviste (preponderent de știință) sau traduceri. Trei posibile surse de inspirație ar putea sta la baza creației acestui roman despre concepția robotică. Invențiile lui Thomas Edison sunt întâmpinate în perioada interbelică și cu scepticism, dar și cu entuziasm de către redactorii unor periodice precum *Radio și Radiofonia*[29] sau *Adevărul*[30]. Nu e întâmplător faptul că plăsmuitorul „copilului minune" din roman este discipolul lui Thomas Edison, acțiunea petrecându-se în America anilor '80. Un alt fenomen care ar putea da seama de portanța subiectului legat de roboți în literatura vremii este legat de diseminarea imediată a producției cinematografice *Metropolis* (1927) despre care Rosi Braidotti notează că „exprimă relația extrem de sexualizată și profund genizată a secolului XX cu tehnologia și mașinăria industrială"[31]. Apoi, traducerile din H.G. Wells sau din Rudyard Mullton amplifică circulația imaginarului tehnologic și a personajelor mecanomorfe. În *Realitatea ilustrată* se publică, în foileton, *Crimele omului mecanic. Cea mai senzațională aventură a celebrului detectiv Gex Trevor*, ale cărui descrieri seamănă izbitor cu cele din *Copilul minune* la capitolul devoalării conținuturilor mecanice[32].

„Mașinismul modern" a fost întâmpinat fie de o reacție de acceptare entuziastă, până la limita tehnofetișismului (*machine cult*), fie printr-un scepticism vecin cu oroarea și angoasa alienării sau a dezumanizării (*machine angst*). În primul caz, futurismul a fost exprimarea cultural-artistică cea mai radicală în aproprierea imaginarului tehnologic (ca tematică, poetică și ca mijloace de producție[33]) și a „religiei-vitezei" în literatură și în artele vizuale. În schimb, anxietatea în fața (r) evoluțiilor industriale accelerate a generat în literatura *science-fiction* ceea ce Isaan Asimov a numit drept „complexul Frankenstein", adică teama ca automatele (în special roboții) să se revolte împotriva sau să facă rău umanității[34]. Totuși, cazul *Copilul minune* nu este izolat în interbelic. Nu cu mult înainte de a ieși de sub tipar romanul lui Raicovieanu-Fulmen, Cezar Petrescu publică *Baletul mecanic* (1931), un exemplu simptomatic al „complexului Frankenstein" din perioada interbelică, care spune povestea „păpușilor mecanice" inventate de Coppelius, care se întorc vindicativ, în ultimă instanță, împotriva creatorului. În acest context, *Copilul minune* pare mai degrabă o sinteză a celor două atitudini descrise anterior, autoarea știind cum să le dozeze, în așa fel încât să nu imprime romanului un tezism găunos. Principalele reacții la „omul-mecanic" Aur Licurici sunt polarizate în primul rând, la nivel geopolitic, între lumea civilizată și înalt tehnologizată a Americii din anii '80 și centrul Africii, loc al populațiilor indigene, refractare la ideea de noutate, pe care o asociază cu o formă de demonism. Discursurile lui Peter Falb sunt reprezentative pentru îmbrățișarea fără rest a mașinăriilor antropoide care vor să depășească ființa umană, coruptă din cauza biologiei sale fragile: „Omul nou, bogat în forță în energie și inteligență, e găsit.// Omul liberat de dorinți josnice, de lăcomii ignobile, de vulgare năzuințe, cărora noi toți le suntem și azi robiți, a fost înfăptuit. E un Om viu, care totuși nu trăiește: care nu moare și nu va muri niciodată!"[35]. La fel ca în *Cataclismul anului 2000*, necesitatea de a depăși omul se datorează biologiei fragile, a corpului imund – o idee de extracție gnostică, bazată de dihotomia suflet-corp (materia este demonică și trebuie depășită), alimentată ulterior de cartezianism (percepțiile pervertesc rațiunea). E drept, în ambele cazuri, încrederea în transcenderea corpului fac parte dintr-o logică discursivă destul de la modă în epocă, și anume de posibilitățile umane de îndumnezeire venite pe fondul ideilor lui Nietzsche despre supra-om.

Există și un nucleu colonialist al romanului lui Fulmen, care urmărește călătoria transcontinentală a robotului plecat în căutarea savantului Albert Rușkin, însărcinat cu restabilirea ordinii sociale și politice, impusă de către guvernul american, dar zguduită odată cu revoltele „economice ale Marocanilor, Saharienilor și Tuaregilor, centrul Africei recăzu în plină sălbăticie"[36]. O posibilă cauză pentru acest nucleu este sursa de inspirație a romanului („Prelucrare din italiană de E. Raicoviceanu-Fulmen"), rămasă anonimă pentru *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până în 1989 (DCRR-1)* și pentru *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până în 1989 (DCRT)*, dar pe care o putem pune în rețea cu romanele SF publicate la începutul secolului al XX-lea în Italia, care circumscriau narațiuni care „defined the enemies of a newly unified country, and encouraged their readers to support and identify with national heroes, such as the explorers of the era. It should be noted that the publication of these texts coincided with the Italian colonization of Africa [...]"[37]. Acest ancadrament colonial și imperialist atrage după sine polaritatea dintre civilizație și barbarism, demonstrând *dezumanizarea* venită dinspre hegemonia vestică: populația din Nafer, străini de orice înseamnă tehnologie, reacționează cu reticență și indignare la vederea „omului-mașină": „Adevărata viață a omului trebue să fie foarte simplă, patriarhală. Orice nouă descoperire științifică aduce cu sine o lungă serie de nevoi, de dureri noui la care nu ne-am fi gândit la început. Cu cât se înmulțește lumea mai mult și se îmbogățește cu minunile științei, cu atât creierul omenesc trebue să muncească, să se frământe. Și umanitatea întreagă suferă și va suferi fără de lecuire"[38]. Romanul urmărește, deci, *questa* lui Aur Licurici și succesele călătoriei sale, în care ajută diferiți oameni aflați la ananghie pentru a-și demonstra invincibilitatea, dar și altruismul de care e capabil, finalul entuziasmul civilizației americane în fața proiectului de succes al creării de roboți, care deschide un nou capitol în cartea evoluției umane.

Noua ordine mondială: gyneceirea și abolirea bărbatului

Cel de-al treilea roman care deschide o suită de ipoteze cu privire la revoluțiile științifice de la începutul secolului al XX-lea este *Prin rotogoalele de fum* (1937) de Ion Talpă, pseudonimul lui Titu Ionescu. La prima vedere o utopie feministă a unei noi orânduiri sociale al cărei centru de putere este femeia, romanul răspunde mai multor provocări intelectuale din epocă precum fertilizarea *in vitro* și discuțiile în marginea „ultra-feminismului" (cu o sintagmă pe care o folosește naratorul, la un moment dat) și a ideii de matriarhat. De altfel, romane ca *Marșul femeilor* (1933) de Alice Gabrielescu sau *Puterea voinței* (scris în 1933) de Maria Oprescu sunt dezvoltări narative ale unei platforme feministe, preocupată de emanciparea femeilor și de dreptul de a profesa în meseriile considerate până acum „masculine"[39]. Discuția despre feminism este destul de „fierbinte" în interbelic, de vreme ce se scriu articole și se publică dezbateri despre problematica femeii în societate, pentru care sămănătorismul joacă un rol destul de important. Mihai Ralea publică un articol sociologic „Asupra situației femeii moderne", iar în *Gazeta Transilvaniei* se publică un articol amplu „Despre feminism" în care se cartografiază și tipurile de reacție la această mișcare (de la poziția partizană, la cea neutră și radical împotrivă). Pe un astfel de fundal, Ion Talpă propune un viitor „postuman" în care bărbatul a fost șters din ADN-ul istoriei umane și coborât pe scară antropologică în rândul animalelor, iar „Gyneceirea se rezema pe unitatea de neam. Nu exista delà un capăt la celălalt al pământului decât o singură națiune, ce vorbea numai o singură limbă, derivat al unui conglomerat linguistic, a cărui definitivă și universală întronare se făcuse cu ajutorul unor sângeroase și îndelungate sforțări"[40]. Bărbații (androideii) nu mai sunt utili noii ordini sociale, nici măcar din punct de vedere reproductiv, pentru că „[m]ulțumită ingeniozității laboratoarelor de biologie, zămislirea, care este primul act al reproducerii, deveni un apanagiu al lor, încât, reducându-i-se la minimum și rolul care-l avea în această ultimă activitate a sa, omul fu definitiv scos din cuib și așezat în rândul animalelor de laborator"[41]. În aceste fraze se poate identifica „înstrăinarea cognitivă" despre care vorbea Fredric Jameson și instrumentalizarea ideologică a SF-ului pentru a construi o critică epistemologică sau politică. Un eveniment consemnat în 1934 sperie profund patriarhatul (pe fundal științific): prima fertilizare *in vitro* și consecințele juridice care se nasc din această speță. Se poate lesne observa cum anxietatea față de tehnologie are mai degrabă coloratură ideologică decât instinct primar (sau „complexul Frankenstein"):

> „Matriarhatul, adecă teoria care vrea să demonstreze că la început societatea umană a fost condusă de femee, a avut zilele acestea prilejul unui mare jubileu, in lupta ce există între cele două sexe, un medic-femee a reuşit să demonstreze că bărbatul este inutil din punct de vedere al perpetuării geniului uman şi că va veni vremea când va fi redus, la rolul de simplu trântor social. După cum era de aşteptat, un asemenea caz nu se putea întâmpla decât în America."[42]

Prin rotogoalele de fum se relevă pe parcurs ca o narațiune profund anti-feministă, atunci când nu e machistă de-a dreptul, deturnând orice înțelegere a SF-ului drept critică a antropocentrismului. Dimpotrivă, aici, figurile așa-zis „postumane" sunt înscenate ca un fel de demonstrație a valabilității și a measianismului androcentric. Povestea o urmărește pe Floria Stranga, avocată faimoasă a timpurilor sale și susținătoare vehementă a doctrinei gyneceirii, cum se lasă prinsă în capcana homoerotismului, care se practica în cadrul unor lupanare clandestine, destinate elitei feminine. Aici Floria o cunoaște pe Ginia, de a cărei senzualitate se îndrăgostește, ajungând să aibă parte nu doar de contact sexual cu o persoană de același sex (prohibite de asemenea de gyneceire, însă nu la fel de drastic), ci chiar cu un androideu, foarte inteligent și frumos, care o lasă însărcinată. Soluția pentru aceste consecințe nefaste e ca Amzuna, cea responsabilă de rețeaua de lupanare, să o trimită într-o colonie clandestină, în care formele sociale arată „normal", familia fiind nucleul fundamental al organizării. Punctul culminant e reprezentat de momentul în care spioni antrenați deconspiră secretul Amzunei, iar „ereticii" gyneceirii sunt trimiși în judecată, avocatul apărării fiind chiar protagonista romanului. Acest nod narativ este întrerupt printr-o ramă metatextuală în care sunt prezentate două personaje feminine „ultra-feministe" din România „întregită". Una dintre cele două prezențe feminine, tolănită pe o sofa „printre rotogoalele de fum", își gândește finalul textului la care lucrează. Autorul abuzează acum de „prerogativele" narative, impunându-și viziunea vădit anti-feministă în discursul interior al romancierei, funcționând ca o *ventrilocie* perfidă:

> „Boema era însă ca și singură, căci tovarășa ei dormea. Sufletul său se găsea acum hărțuit de două simțiminte potrivnice, ce-și disputau cu dârjenie ființa. Unul, profund omenesc, în care se răsfrângeau tainele și poruncile marelui ziditor al lumei, celălalt, produs al unei civilizații rău înțelese și biciuit de niște minți greșit adaptate la nevoile acestei lumi. «Au dreptate cei ce trimet pe femeie la ceaunul cu mămăligă, își zise boema, stăpânită o clipă de o adâncă sinceritate. Acolo e locul ei. Să lase nestingherit drumul bătătorit de bărbat și să meargă cu el alături, deopotrivă de culți și deopotrivă de liberi, fiecare însă îmbrăcat în haina și cu menirea ce le-au fost date de Cel de sus.» [...] «Și-atunci care-i partea reală de folos pe care-o aduce profesionista căminului ei, vetrei ei și implicit societății? Rolul ei de medic, avocat, inginer, funcționar, îl poate îndeplini cu

acelaș succes bărbatul. Nici odată însă bărbatul nu va putea să suplinească pe acel al mamei. Și nu fără motiv... Și-atunci? Fiecare la locul lui. Femei! înapoi la vatră!»"[43]

Deznodământul romanului nu mai este o surpriză, de vreme de teza romanului, și anume celula familială a societății și critica feminismului, înțeles exagerat ca pe o formă de androfobie. Gyneceirea este dizolvată, ordinea restabilită, iar patriarhatul reinstalat după „sute de cicluri solare" ca unică „lege naturală". Astfel, romanul lui Ion Talpă este un exemplu cât se poate de vocal pentru deturnarea și instrumentalizarea unei recuzite SF, pentru a-și impune propria viziune despre lume (toxic-androcentrică).

Science-fictionul românesc din perioada interbelică expune o *lume* și proiecțiile sale asupra viitorului posibil. În ciuda faptului că subgenul este marginalizat și considerat „paraliteratură" de-a lungul istoriei, *Cataclismul anului 2000, Copilul minune* și *Prin rotogoalele de fum* fac parte dintr-un cluster extins al artei secolului al XX-lea care tematizează dezvoltarea tehnologică și „criza" omului modern. Importanța lor se naște și din necesitatea de a dilata felul în care înțelegem „literatura lumii" dincolo de fenomenul traducerii și de canonul național[44]. În plus, ele invalidează teza generalistă conform căreia orice producție științifico-fantastică trebuie să angreneze un motor anti-antropocentric și obligă la reevaluarea fenomenului și în funcție de literaturile (semi)periferice. Imaginarul romanelor analizate arată cum subgenul se extinde printr-o serie de personaje care depășesc ancadramentele omului (marțienii, roboții și gyneca) – cu atât mai interesant cu cât România era într-o ipostază încă preponderent agrară –, dar cărora le lipsește funcția de critică a antropocentrismului. Ceea ce conduce la concluzia că literatura SF română din perioada 1933-1947 utilizează un *imaginar postuman fără postumanism* (inclusiv *fără post-antropocentrism*), articulând, dimpotrivă, poziții discriminatoare și reprobabile, precum antifeminismul, colonialismul sau speciismul.

Note:

1. Astfel de simptome, motivate sau nu din punct de vedere politic sau ideologic, există și în spațiul românesc, care a fost destul de sensibil la importul de concepte și de teorii din spațiul vestic. De exemplu, postmodernismul și textualismul, termeni *la modă* în anii '80 creează un entuziasm, datorat, poate, și elasticității conceptuale, ce depășește bunul-simț academic. De pildă scriitori ca Ioana Em. Petrescu (*Ion Barbu și poetica postmodernismului*) sau Marin Mincu (*Ion Barbu: eseu despre textualizarea poetică*) au făcut carieră prin identificarea în poezia și în proza lui Ion Barbu a unor elemente postmoderne, respectiv textualiste, iar Mircea Cărtărescu încearcă să schițeze în teza sa de doctorat o proto-istorie a postmodernismului de la *Țiganiada* la Mircea Ivănescu.
2. „Literature, and Science fiction in particular, is an important cultural resource for dealing with advances in medicine, biotechnologies, and informatics. But literature does not merely react to technological development and offer ethical guidance. Rather, there is a double movement: the technological potential will affect the way the human body/subject is defined but these new meanings (produced in texts and images) will influence, if not our actual use and even development of them, our handling of technologies", Manuela Rossini, „Bodies", în *The Cambridge Companion to Literature and the Posthuman*, ed. Bruce Clarke and Manuela Rossini (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), 164.
3. Colin Milburn, „Posthumansim", în *The Oxford Handbook of Science Fiction*, ed. Rob Latham (New York: Oxford University Press, 2014), 524.
4. Mads Rosendahl Thomsen, „Three Ways of Change: The New Human in Literature", în *The Posthuman Condition. Ethics, Aesthetics and Politics of Biotechnological Challenges*, ed. Kasper Lippert-Rasmussen, Mads Rosendahl Thomsen, Jacob Wamber (Aarhus: Aarhus University Press, 2012), 119.
5. Producția locală de discurs „postumanist" e legat mai degrabă de poezia ultimelor decenii sau de analiza ficțiunii lui Petru Cimpoeșu. Vezi Emanuel Lupașcu, „Postumanismul și poezia română contemporană", *Transilvania*, nr. 6-7 (2022): 44-57 sau Călin Teutișan, „Spirale discursive şi ficţiuni postumane", *Caietele Sextil Puşcariu*, nr. 1 (2015): 329-336.
6. David Damrosch, „World Literature in a Postcanonical, Hypercanonical Age", în *Comparative Literature in an Age of Globalization*, ed. Haun Saussy (Baltimore: Johns Hopkins U.P., 2006), 43-53.
7. Pentru analiza romanului din perspectiva *world literature* conjugată cu termenul de inter-imperialitate exploratorie vezi Ștefan Baghiu, „Liviu Rebreanu și Sofia Nădejde ca *world literature*: geopolitică, interimperialitate și descoperirea lumii în romanul modern", *Transilvania*, nr. 10 (2022): 46-54.
8. Despre boom-ul literaturii SF vezi Florin Manolescu, *Literatura S.F.*. (București: Editura Univers, 1980), 256-272; Mihai Iovănel, „Literatura SF în România", în *Dicționarul general al literaturii române*, ed. a II-a, vol. IV (București: Muzeul Literaturii Române, 2017): 781-786; Marius Conkan, „Lumi alternative", în *Enciclopedia imaginariilor din România*, Corin Braga (coord. general), vol. I, *Imaginar literar*, vol. coord. de Corin Braga, consult. şt. Adrian Tudurachi (Iași: Polirom, 2020), 392-408.

9. Andrei Terian et al., „Genurile romanului românesc (1901-1932). O analiză cantitativă". *Transilvania,* nr. 10 (2020): 53-64.
10. Andrei Terian et al., „Genurile romanului românesc (1933-1947). O analiză cantitativă". *Transilvania*, nr. 9 (2021): 43-54.
11. Stefan Herbrechter, „Critical Posthumanism", în *Posthuman Glossary*, ed. Rosi Braidotti, Maria Hlavajova (London: Bloomsbury Academic, 2018), 94.
12. Vezi Fredric Jameson, *Archaeologies of the Future. The Desire Called Utopia and Other Science Fictions* (London, New Yorl: Verso, 2005). Pentru relația dintre ideologie și SF în timpul comunismului românesc, vezi Mihai Iovănel, „UFOs and Extraterrestrials in Romanian Communism", în *Beyond the Iron Curtain. Revisiting the Literary System of Communist Romania*, ed. Ștefan Baghiu, Ovio Olaru and Andrei Terian (Berlin: Peter Lang, 2021), 181-189.
13. Simona Micali, *Towards a Posthuman Imagination in Literature and Media. Monsters, Mutants, Aliens, Artificials Beings* (Oxford: Peter Lang, 2019), 7.
14. Ibid., 9.
15. Ibid., 20.
16. Brian W. Aldiss *apud* Florin Manolescu, *Literatura SF,* 30.
17. Un astfel de demers estetist este cel al lui Cornel Robu, care gândește funcționalitatea SF-ului în baza sublimului kantian, formulând o teorie despre plăcerea estetică inegalabilă a lecturii – „sense of wonder": „Literatura sf ar putea fi, atunci, definită ca o literatură a sublimului, ca o manifestare contemporană a sublimului, poate cea mai privilegiată și caracteristică pentru timpurile noastre dintre toate ipostazele sub care sublimul ar putea fi astăzi indicat" – Cornel Robu, *O cheie pentru science-fiction* (Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2004), 43.
18. Călin Teutișan, *Scenarii ale criticii: protagoniști, metode, interpretări* (Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2021), 19.
19. Adrian Tudurachi, „Bazinul semantic iluminist și constelația imaginarului naționalist", în *Enciclopedia*, 99.
20. „Throughout the nineteenth and early twentieth centuries, stories about the posthuman dramatized Enlightenment ideas about unlimited perfectibility, extrapolating from developments in surgery and theories of evolution to explore what might happen if the human body was the base upon which to create new species.", Lisa Yaszek, Jason W. Ellis, „Science Fiction", în *Cambridge*, 71.
21. Dorina V. Ienciu, Cataclismul anului 2000 (București: Editura Librăriei Paul Suru, 1933), 43.
22. „— [...]Precum o știi, tinerii cu sângele pur, din părinți fără trecut păcătos și cu însușiri intelectuale, trecuți prin examene de specialiști, aceștia se primesc pentru «botezul prin sânge». [...]
— Ce se va întâmpla cu restul omenirii?
— Își va trăi traiul, încheindu-se astfel epilogul dramei jucate prost. [...] Produsul va fi examinat de juriul de specialiști, aleși de pe întreg globul, din genii și personalitățile științei. În cazul când produsul nu atinge măsura, bărbații sunt considerați ca element fără valoare, pomi fără fructe, și se vor steriliza pur și simplu.", Ibid., 157-158.
23. Max More, „The Philosphy of Transhumanism", în *The Transhumanist Reader: Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future*, ed. Max More and Natasha Vita-More (Oxford: John Wiley & Sons, Inc, 2013), 5.
24. Ienciu, *Cataclismul*, 147.
25. Ibid., 151.
26. „Contactul prea apropiat dintre animal și om li se păru respingător și anormal. Explicară Pământenilor cum animalul e vehicul prielnic răspândirii microbilor multor boli, altoite în sângele omenirii. De altfel omul Pământului abia numai delà îndoitura superioară a nasului în sus se poate numi în adevăratul sens al cuvântului Om; restul, fiind comun cu animalul, va urma să rămâie tot animal, până când se va desbrăca de însușirile comune acestuia.", Ibid., 99.
27. Perpessicius îi reproșează autoarei confuzia elementelor pe care le instrumentează defectuos atât la nivel narativ, cât și la nivelul imaginarului: „*Cataclismul anului 2000* (al cărui titlu, de altminteri, rămâne învăluit în taină) ar fi putut fi o carte amuzantă dar rămâne una vulnerabilă prin contradicțiile presărate ici şi colo, prin reminiscențele Wellsiene şi chiar julesvernierne dintr'însa, dar mai ales prin lipsa de solicitudine stilistică şi uneori, chiar gramaticală". Perpessicius, „Menţiuni critice", în *Cuvântul*, nr. 3085 (1933): 2.
28. „Ceea ce surprinde la toate textele publicate în această perioadă este în primul rând faptul că noțiunea veche de *roman științific* mu mai apare ca denumire a genului. S.F.-ul recurge acum, din instinct, la o strategie literară nouă, renunțând la *popularizare* și apropiindu-se de romanul senzațional, fantastic și de consum, din ce în ce mai solicitat de cititori", Manolescu, *Literatura*, 239.
29. „Despre oameni mecanici", în *Radio. Organ pentru popularizarea radiooniei*, nr. 14 (1928): 30: „Dar ultimul cuvânt în creaţia de oameni mecanici o are Edison. Nu de mult, s-a deschis la Chicago o uzină electrică, care a costat 11.000.000 dolari şi care furnizează lumină la 300.000 familii, fiind pusă în funcţiune de un om mecanic, căruia i se fă comanda prin telefon de la o distanţă destul de mare. Tot la fel se află şi în New-York o întreagă uzină electrică a firmei Edison care este condusă de omul mecanic. Acesta nu numai că deschide curentul, ridică manivelele, etc, ci atunci când este ceva stricat, chiamă pe mecanic prin mijlocirea unei lămpi electrice şi a soneriei, ca să repare ce-i stricat."
30. Tudor Teodorescu-Branişte, „Omul-automat", în *Adevĕrul*, nr. 13518 (1928): 1-2: „Desigur noua invenţie va face nenumărate victime. Orice progres al maşinismului modern încearcă o lovitură pentru anume profesiuni. Omul maşină va însemna

dispariţia medicilor, pe care-i vor înlocui mecanicii." și „Omul-maşină va fi omul desăvârşit, va fi adevăratul rege al animalelor – în orice caz mult mai desăvârşit decât omul lui Dumnezeu, făurit în ultima zi a creaţiei, pe iuţeală, dintr'un material atât de şubred cum sunt huma şi sufletul. In locul lui, vom avea poate – omul de fier, supra-omul cerut de atâta vreme..."

31. Rosi Braidotti, *Postumanul*, trad. de Ovidiu Anemțoaicei (București: Editura Hecate, 2016), 142.
32. Rudyard Mullton, *Crimele omului mecanic. Cea mai senzațională aventură a celebrului detectiv Gex Trevor*, în *Realitatea Ilustrată*, nr. 29-38 (1929): 19: „In carapacea mea de metal, nu sunt decât maşinării. Priveşte..../// Omul mecanic deschise un fel de portiţă din pieptul său, şi înăuntru se vedeau bobine electrice, piese ciudate de metal, rotiţe..." Cf. E. Raicoviceanu-Fulmen, *Copilul minune*: *roman pentru copii și tineret* (București: Editura Socec& Co., 1936), 26: „Ca și când ar fi voit să-și descheie haina cenușie ca oțelul, Aur Licurici își petrecu mâna peste unele butoane și deodată pieptul i se despărți în două ca un dulăpaș căruia îi dai ușile la o parte, iar înăuntrul lui apăru în loc de inimă, stomac, ficat, rinichi, in testine, o mulțime foarte amestecată de roți, rotițe, tuburi, plăci de oțel, buloane, fire metalice, discuri transparente de cristal, lucitoare ca argintul sau aurul."
33. Vezi Daniela Petroșel, *Era mașinii. Despre postumanism și imaginarul tehnologic în literatură* (București: Tracus Arte, 2014), 171-181.
34. Vezi „Frankenstein Complex", în *Brave New Worlds. The Oxford Dictionary of Science Fiction*, ed. Jeff Prucher (Oxford: Oxford University Press, 2007), 67-68.
35. Fulmen, *Copilul*, 7.
36. Ibid., 16.
37. Simone Brioni, Daniele Comberiati, *Italian Science Fiction. The Other in Literature and Film* (New York: Springer International Publishing, 2019), 15.
38. Ibid., 44.
39. David Morariu et al., „Poli de producție ai romanului românesc (1933-1947): rețele editoriale și forme de canonizare", *Transilvania*, nr. 9 (2021): 38.
40. Ion Talpă, *Prin rotogoalele de fum* (București: Cartea Românească, 1937), 41.
41. Ibid., 37.
42. *, „Primul om zămislit pe cale științifică trăiește din pensia alimentară a unui «tată» căruia nu-i datorează decât numele", în *Patria*, nr. 211 (1934): 3.
43. Talpă, *Prin rotogoalele*, 189-190.
44. Vezi Emily Apter, *Against World Literature: On the Politics of Untranslatability* (Londra & New York: Verso, 2013).

Bibliography:

"Despre oameni mecanici" [On Mechanical People]. *Radio. Organ pentru popularizarea radiooniei*, no. 14 (1928): 30.

"Primul om zămislit pe cale științifică trăiește din pensia alimentară a unui «tată» căruia nu-i datorează decât numele" [The First Scientifically Conceived Human Is Living off the Child Support of a 'Father' to Whom He Owes Only His Name]. *Patria*, no. 211 (1934): 3.

Apter, Emily. *Against World Literature: On the Politics of Untranslatability*. London & New York: Verso, 2013.

Baghiu, Ștefan. "Liviu Rebreanu și Sofia Nădejde ca *world literature*: geopolitică, interimperialitate și descoperirea lumii în romanul modern" [Liviu Rebreanu and Sofia Nădejde as World Literature: Geopolitics, Inter-imperiality, and the Discovery of the World in the Modern Novel]. *Transilvania*, no. 10 (2022): 46-54.

Braidotti, Rosi, and Maria Hlavajova. *Posthuman Glossary*. London: Bloomsbury Academic, 2018.

Braidotti, Rosi. *Postumanul* [Posthuman]. Translated by Ovidiu Anemțoaicei. Bucharest: Hecate, 2016.

Brioni, Simone, and Daniele Comberiati. *Italian Science Fiction: The Other in Literature and Film*. New York: Springer International Publishing, 2019.

Clarke, Bruce, and Manuela Rossini, eds. *The Cambridge Companion to Literature and the Posthuman*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.

Conkan, Marius. "Lumi alternative" ["Alternative Worlds"]. In *Enciclopedia imaginariilor din România*, vol. I, *Imaginar literar*, edited by Corin Braga, 392-408. Iași: Polirom, 2020.

Damrosch, David. "World Literature in a Postcanonical, Hypercanonical Age." In *Comparative Literature in an Age of Globalization*, ed. Haun Saussy, 43-53. Baltimore: Johns Hopkins U.P., 2006.

Ienciu, Dorina V. *Cataclismul anului 2000* [*Year 2000 Cataclysm*]. Bucharest: Editura Librăriei Paul Suru, 1933.

Iovănel, Mihai. "Literatura SF în România" ["Science Fiction Literature in Romania"]. In *Dicționarul general al literaturii române*, second edition, vol. IV, edited by Eugen Simion, 781-786. Bucharest: Muzeul Literaturii Române, 2017.

Iovănel, Mihai. "UFOs and Extraterrestrials in Romanian Communism." In *Beyond the Iron Curtain: Revisiting the Literary System of Communist Romania*, edited by Ștefan Baghiu, Ovio Olaru, and Andrei Terian, 181-189. Berlin: Peter Lang, 2021.

Jameson, Fredric. *Archaeologies of the Future: The Desire Called Utopia and Other Science Fictions*. London & New York: Verso,

2005.
Lippert-Rasmussen, Kasper, Mads Rosendahl Thomsen, and Jacob Wamber Thomsen, eds. *The Posthuman Condition. Ethics, Aesthetics and Politics of Biotechnological Challenges*. Aarhus: Aarhus University Press, 2012.
Lupașcu, Emanuel. "Postumanismul și poezia română contemporană" [Posthumanism and Contemporary Romanian Poetry]. *Transilvania*, no. 6-7 (2022): 44-57.
Manolescu, Florin. *Literatura SF* [Science Fiction Literature]. Bucharest: Editura Univers, 1980.
Micali, Simona. *Towards a Posthuman Imagination in Literature and Media: Monsters, Mutants, Aliens, Artificials Beings*. Berlin: Peter Lang, 2019.
Milburn, Colin. "Posthumansim." In *The Oxford Handbook of Science Fiction*, ed. Rob Latham, 524-537. New York & Oxford: Oxford University Press, 2014.
Morariu, David, Ana-Maria Stoica, Teona Farmatu, Radu Vancu, and Dragoș Varga. "Poli de producție ai romanului românesc (1933-1947): rețele editoriale și forme de canonizare" [Production Centers of the Romanian Novel (1933-1947): Editorial Networks and Canonization Process]. *Transilvania*, no. 9 (2021): 35-42.
More, Max, and Natasha Vita-More, eds. *The Transhumanist Reader: Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future*. Oxford: John Wiley & Sons, Inc, 2013.
Mullton, Rudyard. *Crimele omului mecanic. Cea mai senzațională aventură a celebrului detectiv Gex Trevor* [The Crimes of the Mechanical Man. The Most Sensational Adventure of the Famous Detective Gex Trevor]. *Realitatea Ilustrată*, no. 29-38 (1929): 19.
Perpessicius. "Mențiuni critice" [Critical mentions]. *Cuvântul*, no. 3085 (1933): 2.
Petroșel, Daniela. *Era mașinii. Despre postumanism și imaginarul tehnologic în literatură* [The Machine Era: On Posthumanism and Technological Imaginary in Literature]. Bucharest: Tracus Arte, 2014.
Prucher, Jeff, eds. *Brave New Worlds: The Oxford Dictionary of Science Fiction*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
Raicoviceanu-Fulmen, E. *Copilul minune*: *roman pentru copii și tineret* [The Wonder Child: a novel for children and young people]. Bucharest: Editura Socec & Co., 1936.
Robu, Cornel. *O cheie pentru science-fiction* [A Key to Science Fiction]. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2004.
Talpă, Ion. *Prin rotogoalele de fum* [In Smokestacks]. Bucharest: Cartea Românească, 1937.
Teodorescu-Branișteș, Tudor. "Omul-automat" ["Automaton man"]. *Adevĕrul*, no. 13518 (1928): 1-2.
Terian, Andrei, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, Cosmin Borza, Dragoș Varga, Ovio Olaru, and David Morariu. "Genurile romanului românesc (1901-1932). O analiză cantitativă" [The Genres of the Romanian Novel 1901–1932: A Quantitative Analysis]. *Transilvania,* no. 10 (2020): 53-64.
Terian, Andrei, Teona Farmatu, Cosmin Borza, Dragoș Varga, Alex Văsieș, and David Morariu. "Genurile romanului românesc (1933-1947). O analiză cantitativă" [The Genres of the Romanian Novel 1933–1947: A Quantitative Analysis]. *Transilvania*, no. 9 (2021): 43-54.
Teutișan, Călin. "Spirale discursive și ficțiuni postumane" [Discursive Spirals and Posthuman Fictions"]. *Caietele Sextil Pușcariu*, no. 1 (2015): 329-336.
Teutișan, Călin. *Scenarii ale criticii: protagoniști, metode, interpretări* [Scenarios of Criticism: Protagonists, Methods, Interpretations]. Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2021.
Tudurachi, Adrian. "Bazinul semantic iluminist și constelația imaginarului naționalist" [The Enlightenment Semantic Basin and the Constellation of the Nationalist Imaginary]. In *Enciclopedia imaginariilor din România*, vol. I, *Imaginar literar*, edited by Corin Braga, 99-113. Iași: Polirom, 2020.